

АГУУЛГА

1. ТӨСЛИЙН ТАНИЛЦУУЛГА	3
1.1 Оршил	3
1.2 Үйл ажиллагаа явуулж буй газрын засаг захиргааны харъяалал	3
1.3 Уурхайн байршил	3
1.4. Ил уурхайн ажиллах горим	5
1.4.1. Уулын ажлын олборлолт календарчилсан төлөвлөгөө	5
2. ТӨСЛИЙН ТАЛБАЙ, ТҮҮНИЙ ОРЧНЫ БАЙГАЛЬ, НИЙГЭМ-ЭДИЙН ЗАСГИЙН ТӨЛӨВ БАЙДЛЫН ТОВЧ ТОДОРХОЙЛОЛТ	5
2.1 Газар зүй	5
2.2 Байгаль, цаг агаар	6
2.3 Нийгэм эдийн засгийн ерөнхий мэдээлэл	6
2.3.1 Байгалийн нөөц	6
3. ТӨСЛИЙН ГОЛ БА БОЛЗОШГҮЙ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙН ТОВЧ ТОДОРХОЙЛОЛТ	6
4. БАЙГАЛЬ ОРЧНЫГ ХАМГААЛАХ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ ГОЛ ЗОРИЛТ, ХАМРАХ ХҮРЭЭ	9
4.1 Байгаль орчныг хамгаалах төлөвлөгөөний зорилт, хамрах хүрээ	9
5. СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙГ БУУРУУЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	10
5.1 Агаарын чанарт үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөө	14
5.2 Гадаргын болон газрын доорхи усны нөөцөд үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээ	16
5.3 Хөрсөн бүрхэвчинд үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөө	17
5.4 Ургамлан нөмрөгд үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөө	18
5.5 Амьтны аймагт үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөө	19
6. НӨХӨН СЭРГЭЭЛТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	21
6.1 Техникийн нөхөн сэргээлт	21
6.2 Биологийн нөхөн сэргээлт, туршилт	21
8. НҮҮЛГЭН ШИЛЖҮҮЛЭХ, НӨХӨН ОЛГОВОР ОЛГОХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	25
9. ТҮҮХ СОЁЛЫН ӨВИЙГ ХАМГААЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	25
10. ОСОЛ ЭРСДЭЛИЙН МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	26
11. ХОГ ХАЯГДЛЫН МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	28
12. ОРЧНЫ ХЯНАЛТ ШИНЖИЛГЭЭНИЙ ХӨТӨЛБӨР	30

12.1. Агаарын чанарын хяналт шинжилгээ	31
12.2. Усны чанарын хяналт шинжилгээ	32
12.3. Хөрсний хяналт шинжилгээ	33
12.4. Амьтан, ургамлын мониторинг	34
13. ТУХАЙН ЖИЛИЙНИ БОМТ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ УДИРДЛАГА ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТЫН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	36
14. ТУХАЙН ЖИЛИЙН БОМТ-ИЙГ НӨЛӨӨЛЛИЙН БҮСИЙН ОРШИН СУУГЧДАД ТАЙЛАГНАХ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	37
15. БОМТ-ИЙН НИЙТ ЗАРДАЛ	38

Хүснэгт№ 1. Компанийн мэдээлэл	3
Хүснэгт№ 2. Лицензийн байршил, солбицол	4
Хүснэгт№ 3. Ил уурхайн 2025 оны уулын ажлын календарчилсан төлөвлөгөө	5
Хүснэгт№ 4. Болзошгүй нөлөөллийн хэлбэр, үргэлжлэх хугацаа, эрчим	7
Хүснэгт№ 5. Агаарын чанарын сөрөг нөлөөлөл	11
Хүснэгт№ 6. Хөрсөн бүрхэвчид үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл	11
Хүснэгт№ 7. Газрын гадарга газрын хэвлийд үзүүлэх нөлөөлөл	11
Хүснэгт№ 8. Ургамлан нөмрөг үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл	12
Хүснэгт№ 9. Усан орчинд үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл	12
Хүснэгт№ 10. Амьтны аймаг үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл	13
Хүснэгт№ 11. Сөрөг нөлөөллийг бууруулах төлөвлөгөө	14
Хүснэгт№ 12. Нөхөн сэргээлтийн төлөвлөгөө	22
Хүснэгт№ 13. Дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээ авахаар төлөвлөж буй газар	23
Хүснэгт№ 14.	24
Хүснэгт№ 15. Нүүлгэн шилжүүлэх, нөхөн олговор олгох арга хэмжээ	25
Хүснэгт№ 16. Түүх соёлын өвийг хамагаалах арга хэмжээ	25
Хүснэгт№ 17. Осол эрсдэлийн менежментийн төлөвлөгөө	26
Хүснэгт№ 18. Хог хаягдлын менежмент	29
Хүснэгт№ 19. Агаарын чанарын хяналт шинжилгээ	31
Хүснэгт№ 20. Усны чанарын хяналт шинжилгээ	32
Хүснэгт№ 21. Хөрс, ургамлан бүрхэвчийн хяналт шинжилгээ	33
Хүснэгт№ 22. Ургамал, амьтны аймгийн хяналт шинжилгээний хөтөлбөр	34
Хүснэгт№ 23. Удирдлага зохион байгуулалтын төлөвлөгөө	36
Хүснэгт№ 24. Нөлөөллийн бүсийн оршин суугчдад тайлагнах төлөвлөгөө	37
Хүснэгт№ 25. БОМТ-ийн зардлын дүн	38

Зураг№ 1. Төслийн байршил	4
Зураг№ 2. Алаг Цав уурхай	4
Зураг№ 3. Дүйцүүлэн хамгаалалт хийхээр төлөвлөж буй газрын байршил	23

1. ТӨСЛИЙН ТАНИЛЦУУЛГА

1.1 Оршил

Төсөл хэрэгжүүлэгч “Их түмэн хүрд” ХХК нь Дорноговь аймгийн Мандах сумын нутаг дэвсгэрт орших MV-021559 (932.13 га) тоот тусгай зөвшөөрлийн талбай бүхий “Түмэн айл” чулуун нүүрсний ордын баруун жигүүрт 2015-2017 онд хайгуулын ажил гүйцэтгэсэн. Ордын бохир чулуун нүүрс бодитой болон боломжтой нөөцийг 61977.85 мян.тн, цэвэр чулуун нүүрс бодитой болон боломжтой нөөцийг 59859.99 мян.тн-оор ашигт малтмалын нөөцийн улсын нэгдсэн тоо бүртгэлд ЭБМЗ-ийн 2019 оны 12-р сарын 10-ны өдрийн ХХ-18-04 тоот дүгнэлт, АМГТГ-ын даргын 2020 оны 2-р сарын 5-ны өдрийн н/10 тоот тушаалаар бүртгэж авсан байна.

“Түмэн айл” чулуун нүүрсний ордын баруун урд жигүүрийг ил уурхайн аргаар ашиглах техник-эдийн засгийн үндэслэл (ТЭЗҮ)-ийг тус ордод гүйцэтгэсэн хайгуулын ажлын үр дүнгийн тайлан, ЭБЭХ-ний Сайдын 2012 оны 4-р сарын 17-ны өдрийн дугаар 074 тушаалаар батлагдсан “Ашигт малтмалын баялгийн урьдчилсан үнэлгээ, уул уурхайн төслийн техник эдийн засгийн үндэслэлд тавигдах шаардлагууд ба техник эдийн засгийн үндэслэл хүлээн авах журам” зэргийг үндэслэн “Ляпислазурь эрдэнэ” ХХК боловсруулсан байна.

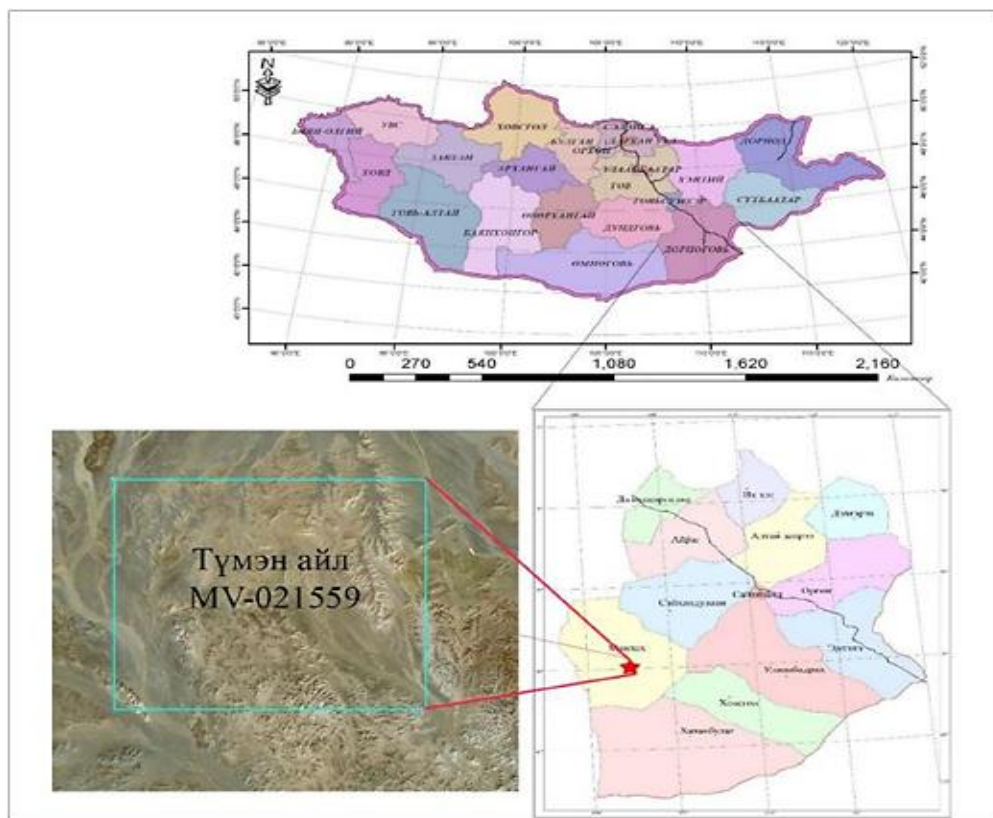
1.2 Үйл ажиллагаа явуулж буй газрын засаг захиргааны харьяалал

Хүснэгт № 1. Компанийн мэдээлэл

Төсөл хэрэгжүүлэгчийн нэр	Улсын бүртгэлийн дугаар	Регистрийн дугаар	Үйл ажиллагааны чиглэл	Төсөл хэрэгжүүлэгчийн хаяг
“Их Түмэн Хүрд” ХХК	9011778053	6375839	Нүүрсний олборлолт	Монгол улс, Улаанбаатар хот, Сүхбаатар дүүрэг, 2-р хороо, 5-р хороолол, Нарны зам, Жигүүр гранд оффис 5-11 тоот

1.3 Уурхайн байршил

Дорноговь аймгийн Мандах сумын төвөөс урагш 30 км, Сайншанд хотоос баруун урагш 200 км, Улаанбаатар хотоос зүүн урагш 484 км, МУ-БНХАУ хилийн Ханги-Мандал боомтоос баруун хойш 235 км-т байрлалтай.

Зураг№ 1. Төслийн байршил

Зураг№ 2. Алаг Цав уурхай

Хүснэгт№ 2. Лицензийн байршил, солбицол

Тусгай зөвшөөрлийн дугаар	Олгогдсон Он, сар, өдөр	Хугацаа (жил)	Цэгийн дугаар	Уртраг	Өргөрөг
Газрын солбилцол L-49-133					
MV-021559 (932.13 га)	2024-04-01	30	1	108°16'50.13 ”	44°07'51.05”
			2	108°16'50.13 ”	44°09'20.35”
			3	108°14'18.03 ”	44°09'20.35”
			4	108°14'18.03 ”	44°07'51.05”

1.4. Ил уурхайн ажиллах горим

Уурхайн ажиллах горимыг захиалагч байгууллагын техникийн даалгавар, уурхайн жилийн хүчин чадалтай нь уялдуулан дараах байдлаар сонгов. 2025 онд 01-р сарын 01-аас 12-р сарын 31-ний хооронд 365 хоногийн турш, өдрийн 2 ээлжээр ажиллахаар төлөвлөж байна.

2025 онд 64В,58А болон 3-р ам 67В блок дээр шинээр нээхээр төлөвлөж байна.

1.4.1. Уулын ажлын олборлолт календарчилсан төлөвлөгөө

2025 онд нийт 7529,30 мян.м³ хөрс хуулалтын ажил хийгдэнэ. 3-2, 3-3 ,4-1,4-2 давхаргуудын 58А, 66В, 75В, блокуудаас 1000.0 мян.тн чулуун нүүрс олборлохоор төлөвлөсөн.

Хүснэгт № 3. Ил уурхайн 2025 оны уулын ажлын төлөвлөгөө

№	Улирал	Нүүрс		Хөрс	Уулын цул
		мян.м ³	мян.тн	мян.м ³	мян.м ³
1	I	182.35	237.06	1882.25	2446.93
2	II	272.55	354.32	1882.25	2446.93
3	III	272.55	352.32	1882.25	2446.93
4	IV	272.55	354.32	1882.25	2446.93
Нийт дүн		1000	1300.0	7529.4	9787.72

2. ТӨСЛИЙН ТАЛБАЙ, ТҮҮНИЙ ОРЧНЫ БАЙГАЛЬ, НИЙГЭМ-ЭДИЙН ЗАСГИЙН ТӨЛӨВ БАЙДЛЫН ТОВЧ ТОДОРХОЙЛОЛТ

2.1 Газар зүй

Дорноговь аймаг нь Монголын зүүн өмнөд хэсгийн талархаг гадаргатай хэсэгт оршдог. Гэхдээ Хутаг уул (1431м), Оцол, Сансар, Их Багадулаан, Аргалант, Хан Баянзүрх

хайрхан (1031м) зэрэг уулууд бий. Нутгийн дундуур зүүн хойшоо баруун урагшаа их хотгор газар үргэлжилнэ. Дорноговь аймгийн нутагт том гол мөрөн, нуур байхгүй, харин газар доорхи усны их нөөц бий. Халзан уул, Бусийн Чулууны, Толь булгийн зэрэг рашаан устай. Нутгийн ихэнхэд говийн бор хөрс тархсан бөгөөд элс нилээд байдаг.

2.2 Байгаль, цаг агаар

Тус аймаг бүхэлдээ говийн бүсэд хамаардаг, говь хээр хосолсон нутагтай. Эх газрын эрс тэс уур амьсгалтай, зуны улиралд +41 хэм хүртэл халж, өвлийн улиралд -40 хэм хүртэл хүйтэрдэг. Салхины дундаж хурд 4,2-4,6 м/сек, зарим үед 35 м/сек хүртэл ширүүсэх тохиолдол бий. Цаг агаарын тааламжгүй нөлөөлөл болох хүчтэй цасан ба шороон шуурга, ган, зудын аюул цөөн бус удаа тохиодог, сүүлийн жилүүдийн хуурайшилтын улмаас цөлжилтийн явц хурдасч байна. Говийн эмзэг байгалийг нөхөн сэргээх боломж хязгаарлагдмал. Гадаргын усны нөөц бараг үгүйгээс гүний усыг татаж ахуй амьдрал болон мал аж ахуй, газар тариалангийн үйлдвэрлэлд ашигладаг.

2.3 Нийгэм эдийн засгийн ерөнхий мэдээлэл

Мандах сум нь 1924 оны 08 дугаар сарын 01-ний өдөр үүсгэн байгуулагдсан. Засаг захиргааны 5 багтай. Дорноговь аймгийн баруун хэсэгт байрлан, зүүн талаараа- Сайхандулаан, урд талаараа- Хөвсгөл, Хатанбулаг, Улаанбадрах, баруун талаар- Өмнөговь аймгийн Манлай, хойд талаараа- Өндөршил, баруун хойд талаараа- Дундговь аймгийн Өлзийт сум оршдог Мандах сум 500 өрх, 1585 суурин хүн амтай.

Сумын газар нутгийн нийт хэмжээ 1,266,061.00 га. Газрын нэгдмэл сангийн ангилалаар нь хувааж үзвэл:

- Хөдөө аж ахуйн эдэлбэр газар – 1,128,075.02 га
- Хот тосгоны эдэлбэр газар – 9,546 га
- Усны эдэлбэр газар – 1,661.00 га
- Тусгай хамгаалалттай газар – 84,146 га
- Зам, шугам сүлжээний газар – 45,80 га байна.

2.3.1 Байгалийн нөөц.

Сумын нутаг Цагаан суварга, Хөнгөөтийн зэсийн нөөц орд, хоньчийн нүүрсний орд, алт, усан утаат болор, жонш, өнгөт боржин, занар, гипс, шохой, нүүрс, шороон будгийн арвин нөөцтэй. Тус сумын нутагт Цагаан цавын гүний усны нөөцтэйгээс гадна зүүн, баруун сухай, Наран, Толь, Гэр чулуу, Гишүүнтэй зэрэг томоохон булаг ус элбэгтэй бүрд тойром олонтой.

3. ТӨСЛИЙН ГОЛ БА БОЛЗОШГҮЙ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙН ТОВЧ ТОДОРХОЙЛОЛТ

Дорноговь аймгийн Мандах сумын нутагт хэрэгжиж буй “Их түмэн хүрд” ХХК-ний нүүрсний ордыг ил аргаар ашиглах төслийн үйл ажиллагаанаас байгаль орчинд үзүүлж болзошгүй сөрөг нөлөөллийг тогтоохдоо байгаль орчны төлөв байдал, дүгнэлт, урьд өмнө

хийгдсэн байгаль, нийгэм эдийн засгийн холбогдолтой судалгааны материалууд, тухайн газарт явуулсан мэргэжлийн экспертүүдийн дүгнэлтүүдийг үндэслэн магадлан жагсаах арга, матрицын аргаар тодорхойлов. Энэ үнэлгээг дараах дарааллаар гүйцэтгэв. Үүнд:

- Байгаль орчны үнэлгээний өмнөх шатуудад тодорхойлсон төслийн байгаль орчин, нийгмийн гол болон болзошгүй сөрөг нөлөөллүүдийн цар хүрээ, эрчим, хугацаа, шинж чанарыг нарийвчлан тодорхойлж, тоон ба чанарын шинжилгээ хийх,
- Болзошгүй болон гол сөрөг нөлөөллүүдийг төсөл хэрэгжүүлэх нутаг дэвсгэрийн байгаль орчны төлөв байдлын үнэлгээний мэдээлэлд буулган судалж, сөрөг нөлөөллийн тархалт, үр дагаврыг үнэлэх;
- БОННУ-ний ажлын хүрээнд төсөл хэрэгжих болон төслийн нөлөөлөлд өртөх нутаг дэвсгэрийн байгаль орчин, нийгмийн өнөөгийн төлөв байдал, бохирдол, доройтлын түвшнийг тогтоох нэмэлт судалгаа, ажиглалт, хяналт шинжилгээний ажлыг гүйцэтгэх зэрэг орно.

Тухайн төслийн болзошгүй нөлөөллийн үнэлгээг хийхдээ “Магадлан жагсаах буюу хяналтын хуудасны арга” (Checklist)-ыг хэрэглэв. Энэ арга нь байгаль орчны бүрэлдэхүүн хэсгүүдийн төрлийг жагсаан тэдгээрийг төсөлтэй холбоотойгоор харьцуулан тодорхойлсон хүснэгт бүрдүүлэх арга юм.

Болзошгүй нөлөөлөлд хамрагдах байгаль орчны бүрэлдэхүүн хэсгүүдийг байгалийн төрөл зүйлийн өөрчлөлт, байгалийн нөөц ашиглалт, байгаль орчны өөрчлөлт, нийгэм эдийн засаг, бусад гэсэн 5-н үндсэн үлэгт багцлан хувааж, магадлан жагсаах аргаар судлав. Нөлөөллийг “сөрөг”=(-), “эрэг”=(+), “нөлөөлөлгүй”=(0) гэсэн 3-н бүлэглэлээр үнэлж, эрчимжилтийг: “бага”, “дунд”, “хүчтэй” гэсэн 3-н зэргээр тогтоож, хэлбэр, хугацаа, чиглэлээр нь үнэлсэн.

Хүснэгт № 4. Болзошгүй нөлөөллийн хэлбэр, үргэлжлэх хугацаа, эрчим

Байгаль орчны үзүүлэлт	Хэлбэр			Хугацаа			Нөлөө		Эрчим		
	Шууд	Шууд бус	Өөрөө зохицуулаг	Богино	Дунд	Урт	Буцах	Буцалтгүй	Бага	Дунд	Хүчтэй
Байгалийн экосистемийн өөрчлөлт											
Газрын доорх усны урсац, горим, чанар өөрчлөгдөх	-					-		-			-
Уурхайн ухаш, хөрсний овоолго, зам болон бусад барилга байгууламжаас ургамлын бүлгэмдэл, бүтцэд өөрчлөлт орох, талхлагдах	-					-		-			-
Уурхайн олборлолтын үйл ажиллагаанаас /хөрс хуулалт, олборлолт, овоолго, зам, барилга байгууламж/ хөрсөн											

бүрхэвч элэгдэх, эвдрэлд орох, дарагдах											
Хөрс хуулалт, хүдэр олборлолтоос геологийн тогтоц өөрчлөгдөх	-					-		-			-
Хүн, машин техникийн хөдөлгөөн, газар шорооны ажилтай холбоотойгоор ойр орчимд нутагладаг ан амьтдын амьдрах орон зай өөрчлөгдөх											
Бичил уур амьсгал өөрчлөгдөх		-		-			-			-	
Байгалийн нөөц ашиглалт											
Газрын нөөц баялаг	-				-			-			-
Газрын доорх усны нөөц	-				-					-	
Бэлчээрийн нөөц	-				-			-			-
Эрдэс түүхий эдийн нөөц	-				-			-	-		
Эрчим хүчний нөөц			-		-				-		
Байналь орчны чанарын өөрчлөлт											
Газрын доорх ус бохирдох		-		-			-			-	
Гадаргы усны бохирдол		-		-			-		-		
Агаар бохирдох	-			-			-		-		
Хөрс бохирдох	-				-		-				-
Байгалийн өнгө төрх, түүх соёлын дурсгалт зүйлс											
Байгалийн үзэсгэлэнт төрх өөрчлөгдөх	-				-				-		
Ландшафтын хэлбэр өөрчлөгдөх	-				-				-		
Тусгай хамгаалалттай газар нутагт нөлөөлөх		-			-			-	-		
Түүх соёлын дурсгалт зүйлд нөлөөлөх	-				-			-	-		
Архелог, палентологийн олдворт нөлөөлөх	-				-			-	-		
Эдийн засаг, нийгмийн асуудал											
Татварын орлого нэмэгдэх	+				+					+	
Орон нутгийн орлого нэмэгдэх	+				+					+	
Ядуурлыг бууруулахад дэмжлэг үзүүлэх	+				+					+	
Ажлын байр нэмэгдэх	+				+					+	
Хүн амын эрүүл мэндэд нөлөөлөх	-	-			-					-	
Нийт	20	5	1	4	17	4	5	8	4	8	8

Сөрөг нөлөөлөл: Хүчтэй (-), Дунд (-), Бага (-)

Нөлөөлөл байхгүй (0)

Эерэг нөлөөлөл (+)

Төслийн үйл ажиллагаанаас үзүүлэх шууд нөлөөлөл 20, шууд бус нөлөөлөл 5 байна. Нийт нөлөөллийн 8 нь бага эрчимтэй, 5 дунд эрчимтэй, 8 хүчтэй нөлөөлөлд хамрагдаж байна.

Нийт нөлөөллийн 80.8% нь сөрөг, 19.2% нь эерэг нөлөөлөл байна. Төслийн үйл ажиллагаанаас байгаль орчинд үзүүлэх нийт нөлөөлөл нь шууд, дунд хугацааны, дунд зэргийн нөлөөлөл байна.

4. БАЙГАЛЬ ОРЧНЫГ ХАМГААЛАХ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ ГОЛ ЗОРИЛТ, ХАМРАХ ХҮРЭЭ

4.1 Байгаль орчныг хамгаалах төлөвлөгөөний зорилт, хамрах хүрээ

“Их Түмэн Хүрд” ХХК-ийн Алаг Цав уурхайн 2025 оны Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө (БОМТ) нь уг төслийн үйл ажиллагааг эрхлэн явуулах бүхий л үе шатыг хамрах ба гол зорилго нь төслийн үйл ажиллагаанаас байгаль орчин, хүний эрүүл мэнд, нийгэм, эдийн засагт үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах, багасгах арга хэмжээ буюу төсөл хэрэгжиж буй нутаг дэвсгэрийн байгаль орчныг хамгаалахтай холбогдсон арга хэмжээнүүдийг төлөвлөн хэрэгжүүлэхэд оршино.

Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг Байгаль орчин, аялал жуулчлалын сайдын 2019 оны 10 дугаар сарын 29-ний өдрийн А/618 тоот тушаалаар батлагдсан БОМТөлөвлөгөө боловсруулах, хянан батлах, тайлагнах журмыг баримтлан боловсруулсан.

Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөнд сөрөг нөлөөллөөс урьдчилан сэргийлэх, сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээ, техникийн нөхөн сэргээлт, биологийн олон янз байдлыг дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээ, түүх, соёлын өвийг хамгаалах арга хэмжээ, осол эрсдлийн менежмент, хог хаягдлын менежмент, тухайн жилийн БОМТ-г хэрэгжүүлэх удирдлага зохион байгуулалтын төлөвлөгөө, орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр, БОМТ-ний биелэлтийг нөлөөллийн бүсийн оршин суугчдад тайлагнах зэрэг төлөвлөгөөнүүд багтсан.

2025 оны Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний ажилд **24,700,000** төгрөг зарцуулахаар төлөвлөж тухайн ажлуудын хэмжээ, гарах үр дүн, хариуцах эзэн, баримтлах арга зүй, стандарт, холбогдох эрх зүйн баримт бичгийн заалт, зардлын задаргааг тусгав.

Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний хамрах хүрээ, гол зорилт:

Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний гол зорилт нь дараах арга хэмжээнүүдийг хэрэгжүүлэхэд оршино. Үүнд:

- Агаарын чанар, хөрсөн бүрхэвч, ус, амьтан, ургамалд төслийн үйл ажиллагаанаас үзүүлж болзошгүй сөрөг нөлөөллүүдийг багасгах, бууруулах, арга хэмжээг тогтоох,
- Дээрх арга хэмжээг хэрэгжүүлэх явцад мөрдөх эрх зүйн баримт бичиг, стандартыг тодорхойлох

- Шаардлагатай хөрөнгө, зардлыг урьдчилсан байдлаар тооцож тодорхойлох
- Дүйцүүлэн хамгааллаар гүйцэтгэх ажил, “Тэрбум мод” үндэсний хөтөлбөрийн хүрээнд тухайн орон нутагт мод тарих ажлыг орон нутгийн саналыг үндэслэн чанартай хийж гүйцэтгэх зэрэг орно.

5. СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙГ БУУРУУЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Алаг Цав уурхайн олборлолтын үйл ажиллагааны үе шатанд гарч болох гол сөрөг нөлөөллүүдийг урьдчилсан байдлаар тодорхойлсны хүрээнд Байгаль орчны сөрөг нөлөөллийг бууруулах төлөвлөгөөг боловсрууллаа.

Уурхайн үйл ажиллагааны бүхий л үе шатанд байгаль орчныг хамгаалах, нөхөн сэргээх, сөрөг нөлөөллийг бууруулах үйл ажиллагааг тэргүүлэх чиглэл болгон авч үзэж хариуцлагатай уул уурхайг хөгжүүлэх зарчмыг баримтлан ажиллах бөгөөд дараах арга хэмжээнүүдийг авч ажиллана. Үүнд:

- Монгол улсын холбогдох хууль тогтоомж стандартууд болон олон улсад хүлээн зөвшөөрөгдсөн хариуцлагатай, байгаль орчинд ээлтэй туршлагуудыг хэрэгжүүлж ажиллах
- Нийтээр дагаж мөрдөх байгаль орчны бодлого, хууль, тогтоомжид нийцүүлэн төслийн бүх үйл ажиллагааг явуулна.
- Төслийн Байгаль орчны удирдлагын тогтолцоо нь тус уурхайн бизнес төлөвлөгөөний салшгүй бүрэлдэхүүн хэсэг бөгөөд тасралтгүй хэрэгжүүлж ажиллана.

Төслийг хэрэгжүүлэхэд уурхайн дэд бүтцийн барилга байгууламж, тоног төхөөрөмжүүдийн угсралт, бүтээн байгуулалтын үе шат болон уурхайн ашиглалтын үйл ажиллагааны бүх үе шатанд төслийн талбайн байгаль орчны бүрэлдэхүүн хэсгүүдэд гарч болзошгүй сөрөг нөлөөллүүдийг арилгах, багсгах, бууруулах дараах арга хэмжээнүүдийг авч ажиллана. Үүнд:

Байгаль орчин үзүүлэх сөрөг нөлөөл

Төслөөс байгаль орчинд учруулж болзошгүй сөрөг нөлөөллийг урьдчилан илрүүлж, түүнээс сэргийлэх, бууруулах, арилгахад чиглэгдэнэ.

Байгаль орчинд учруулж болзошгүй сөрөг нөлөөллийг дараах хэсгүүдэд ангилан авч үзэв. Үүнд:

- Агаар
- Газрын гадарга, хөрс
- Гадаргын болон газрын доорх ус
- Ургамлан нөмрөг
- Амьтан

Хүснэгт № 5. Агаарын чанарын сөрөг нөлөөлөл

Нөлөөлөл үүсгэх үйл ажиллагаа	Болзошгүй нөлөөлөл
Уурхайн тээвэрлэлт	Уурхайн хүнд машин механизмын хөдөлгөөний улмаас агаарт хорт хий цацагдаж агаарын чанарт сөргөөр нөлөөлнө.
Тээвэрлэлт	Хүнд даацын машин механизмын хөдөлгөөнөөр хөрсөн бүрхэвч элэгдэлд орж, сул шороо үүссэнээр тоосжилт ихсэж агаарын чанар сөргөөр нөлөөлнө.
Шатахуун хадгалах, түгээх	ШТС-ын үйл ажиллагааны явцад шатах тослох материал асгарах, алдагдах зэргээр агаарын чанарт сөргөөр нөлөөлж болзошгүй.
Тэсэлгээний ажил	Уулын чулуулгийг тэслэхэд “Тоосжсон үүл” үүсэж, тэсэлгээний орчноос гадагшлан салхинд туугдаж тархана. Математик загварчлалын судалгаанаас үзэхэд, тэсэлгээ хийснээс хойш 30-45 секундийн дараа “тоосжсон үүл” үүсэж, дараагийн 60-120 секундэд түүний томоохон хэсгүүд 0,1- 0,05 фракц газарт унана.

Хөрсөн бүрхэвчинд үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл

Уурхай ашиглалтын явцад тээвэрлэлт, химийн бодисын агуулах, хөрсний овоолго зэргээс хөрсөн бүрхэвчид нөлөөлөл үзүүлэхээр байна. Тухайлбал:

- Уурхайн хүнд машин механизмын хөдөлгөөний улмаас хөрсөн бүрхэвч элэгдэл, эвдрэлд өртөнө.
- Ил уурхайн ашиглалтын явцад хөрс зайлуулагдана.
- Уурхайн олборлолтын нөлөөгөөр хөрсний овоол болон бусад овоолгуудад хөрсөн бүрхэвч удаан хугацаанд дарагдаж үндсэн хэв шинжийг алдана.

Хүснэгт № 6. Хөрсөн бүрхэвчид үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл

Нөлөөлөл үүсгэх үйл ажиллагаа	Болзошгүй нөлөөлөл
Уурхайн тээвэрлэлт	Уурхайн тээвэрлэлтийн нөлөөгөөр хөрсөн бүрхэвч элэгдэл эвдрэлд өртөнө.
Ил уурхайн үйл ажиллагаа	Ил уурхайн ашиглалтын явцад нийт хөрс эвдрэлд орно.
Хөрсний овоолго	Уурхайн ашиглалтын хугацаанд овоолгын хөрс удаан дарагдаж, үндсэн хэв шинжийг алдаж болзошгүй
Засвар үйлчилгээ	Шатах тослох материал болон нефтийн бүтээгдэхүүний асгаралтаас хөрс бохирдож болзошгүй.
Уурхайн барилга байгууламж	Уурхайн үйл ажиллагааны улмаас эвдрэлд орж, хөрсөн бүрхэвч үндсэн хэв шинжийг алдана.

Хүснэгт № 7. Газрын гадарга газрын хэвлийд үзүүлэх нөлөөлөл

Нөлөөлөл үүсгэх үйл ажиллагаа	Болзошгүй нөлөөлөл
Уурхайн олборлолт	Газрын хэвлийн үндсэн төрхийг өөрчилнө.
Уурхайн дэд бүтцийн барилга байгууламж	Уурхайн дэд бүтцийн барилга байгууламжийн нөлөөгөөр газрын гадарга эвдрэлд орох.
Засвар үйлчилгээ	Шатах тослох материал болон нефтийн бүтээгдэхүүний асгаралтаас газрын гадарга бохирдож болзошгүй.
Уурхайн тээвэрлэлт	Уурхайн хүнд машин механизмын хөдөлгөөний улмаас газрын гадарга элэгдэл, эвдрэлт өртөнө.

Ургамлан нөмрөгт үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл

Шууд болон дам нөлөөлөлд өртөж энэ орчмын ургамлан нөмрөг устаж үгүй болохоос гадна ойр орчмын ургамлан нөмрөгийн био бүтээмж буурах, ургамлын төрөл зүйл цөөрөх, хөл газрын ургамал буюу хогийн ургамлын төрөл зүйл олширох зэрэг дам нөлөөллүүд гарна.

Алаг Цав уурхайн ашиглалтын явцад дараах үйл ажиллагаанаас ургамлан нөмрөгт сөрөг нөлөөллийг үзүүлж болзошгүй. Үүнд:

- Уурхайн тээвэрлэлтийн үйл ажиллагааны нөлөөгөөр ургамлан нөмрөгийн фотосинтезийн идэвхтэй туяа шингээлтийг бууруулна.
- Зарим төрлийн ургамал устаж үгүй болно

Хүснэгт № 8. Ургамлан нөмрөг үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл

Нөлөөлөл үүсгэх үйл ажиллагаа	Болзошгүй нөлөөлөл
Уурхайн тээвэрлэлт	Машин техникээс ялгарах утаа, олон төрлийн хүнд элементүүд тухайн орчны 15-50м зай доторх ургамлан нөмрөгийн фотосинтезийн идэвхтэй туяа шингээлтийг бууруулна.
Уурхайн барилга байгууламж	Талбайн ургамлан нөмрөг дарагдаж, үндсэн хэв шинж чанараа алдана.
Ил уурхайн үйл ажиллагаа	Төслийн үйл ажиллагаанаас үүдэн талбайн ургамлан нөмрөг хуулагдах, устаж үгүй болох
Засвар үйлчилгээ	Шатах тослох материал болон нефтийн бүтээгдэхүүний асгаралт үүсэж ургамлан нөмрөгийг бохирдуулах
Уурхайн тээвэрлэлт	Тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөний нөлөөгөөр ургамлан нөмрөг талхагдалорж доройтох

Хүснэгт № 9. Усан орчинд үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл

Нөлөөлөл үүсгэх үйл ажиллагаа	Болзошгүй нөлөөлөл
Засвар үйлчилгээ	Төслийн талбайгаар дайран урсах хур бороо, үерийн усны хяналтгүй урсцын улмаас төслийн талбай дахь аюултай болон хортой химийн бодисууд хадгалж, ашиглаж буй байгууламжууд, бохирдсон талбай, шатахуун, тослох материал, барилгын материалын үлдэгдлүүд угаагдаж, зөөгдөн гадаргын болон газрын доорх усны чанар, найрлагад сөрөг нөлөөлөл үзүүлж болзошгүй

Нөлөөлөл үүсгэх үйл ажиллагаа	Болзошгүй нөлөөлөл
Унд ахуйн усны хэрэглээ	Ажилчдын унд ахуйн хэрэглээний зориулалтаар ус ашигласнаар газрын доорх усны нөөц багасах боломжтой.

Амьтны аймагт нөлөөлөх сөрөг нөлөөлөл:

Уурхайн ашиглалтын явцад машин техникийн дуу чимээ, ажилчдын хөл хөдөлгөөн нэмэгдсэнээс, тоос шороо, техникийн шатахууны үнэр, уурхайгаас гарч буй газрын доорх хий зэрэг нь амьд амьтан тэнд байх нөхцөлгүй болохоос гадна уурхайн тэсэлгээний үед үүсэх дуу чимээ болон чичиргээ доргилтоос тухайн нутгийн зэрлэг амьтдад шууд физик үйлчлэл, техногенезийн стресс үүсэх, бэлчээр, тэжээлийн хомсдол гарах зэрэг сөрөг нөлөөлөл үзүүлнэ.

Хүснэгт № 10. Амьтны аймаг үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл

Нөлөөлөл үүсгэх үйл ажиллагаа	Болзошгүй нөлөөлөл
Уурхайн үйл ажиллагаа	Техноген болон хүний өөрчилсөн орчинтой холбоотойгоор зарим нэг шинэ зүйлийн шавьжуудын тоо толгой өсөж болох
Уурхайн үйл ажиллагаа	Уурхайн нүх, малталт суваг шуудуунд мал, амьтан унах, ялангуяа салхи шуурганд уруудсан мал олноороо унаж сүйдэх
Уурхайн үйл ажиллагаа	Хөрсөнд амьдрах бичил биет организмуудын амьдрах орчин алдагдана.
Хууль бус ан	Хууль бус ангийн улмаас зэрлэг ан амьтдын тоо толгой буурч болзошгүй.
Уурхайн дотоод тээвэр	Уурхайн дотоод тээвэрлэлтийн улмаас тоосжилт үүсэх нь агаарын чанарт сөргөөр нөлөөлж тухайн орчимд амьдрах амьтны аймагт шууд бусаар сөрөг нөлөөллийг үзүүлнэ.
Уурхайн гадаад тээвэр	Уурхайн гадаад тээвэрлэлтийн улмаас амьдрах орчин сүйтгэх
Тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөн	Тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөний улмаас амьтдын амьдрах орчин алдагдах, идэш тэжээлийн хэлхээ алдагдаж болзошгүй.
Тэсэлгээний ажил	Уурхайн тэсэлгээний үед үүсэх дуу чимээ болон чичиргээ доргилтоос тухайн нутгийн зэрлэг амьтдад шууд физик үйлчлэл, техногенезийн стресс үүсэх, бэлчээр, тэжээлийн хомсдол гарах зэрэг сөрөг нөлөөлөл үзүүлнэ.

Сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөө

Хүснэгт № 11. Сөрөг нөлөөллийг бууруулах төлөвлөгөө

№	Гол болон болзошгүй сөрөг нөлөөллүүд	Сөрөг нөлөөллийг арилгах, бууруулах арга хэмжээ	Сөрөг нөлөөллийн хамрах хүрээ	Хэмжих нэгж	Нэгжийн зардал, төг	Тоо хэмжээ	Нийт зардал, төг	Хэрэгжүүлэх хугацаа, давтамж	Баримтлах эрх зүйн баримт бичиг
	1	2	3	4	5	6	7	8	9
5.1 Агаарын чанарт үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөө									
5.1.1	Тээврийн хэрэгсэл, хүнд даацын машин механизмын хөдөлгөөнөөс агаарт тоосжилт бий болох	Замаас үүсэх тоосжилтыг бууруулах зорилгоор технологийн зам, талбайд усалгаа хийх	Уурхайн технологийн зам, туслах замууд, зогсоолын талбай, НАБТ		0,0		Үйл ажиллагааны зардалд	Төсөл хэрэгжих хугацаанд	"Агаарын тухай" болон "Агаарын бохирдлын төлбөрийн тухай" хууль; MNS 4585:2016 "Агаарын чанар. Техникийн ерөнхий шаардлага" MNS 5885:2008
5.1.2		Уурхайн технологийн зам талбай, замын эргэлт уулзвар тоос их босох газруудад хайрган дэвсэлт хийх	Уурхайн уулзвар, эргэлт тойруу		0,0		Үйл ажиллагааны зардалд	Жилийн турш	
5.1.3		Тээврийн хэрэгсэл, хүнд машин механизмын хурдны хязгаарыг мөрдүүлэх, хяналт тавих	Уурхайн бүс		0,0		Үйл ажиллагааны зардалд	Төсөл хэрэгжих хугацаанд	

5.1.4	Тээврийн хэрэгсэл, техник тоног төхөөрөмжийн хөдөлгүүрээс ялгарах утаа агаарыг бохирдуулах	Техник, тоног төхөөрөмжийг тогтмол оношилгоонд оруулах, хөдөлгүүрээс гарах утааны хэмжээг стандартын шаардлагад нийцүүлэх	Уурхайн талбай	Удаа	0,0	Жилд 1 удаа	Үйл ажиллагааны зардалд	Төсөл хэрэгжих хугацаанд	"Агаарт байх бохирдуулах бодисын хүлцэх хэмжээ. Техникийн ерөнхий шаардлага" MNS
5.1.5	Нүүрсний өөрөө шаталтаас үүдэн агаар бохирдох	Нүүрсний өөрөө шаталтаас урьдчилан сэргийлэх, шаталт (уйгалт) үүссэн тохиолдолд унтраах арга хэмжээ авах	Уурхайн талбай, нүүрсний агуулах		0,0		Үйл ажиллагааны зардалд	Төсөл хэрэгжих хугацаанд	ISO 4227:2002 "Хүрээлэн буй орчны агаарын чанарын хяналтын төлөвлөгөө" MNS
5.1.6	Машин, тоног төхөөрөмжөөс үүсч байгаа дуу шуугианы багасгахад анхаарах	Хэрэглэж байгаа машин техникүүдэд дуу шуугианы хэмжилт хийлгэж, стандарт шаардлага хангаагүй машиныг засварлах, шинэчлэх			0,0		Үйл ажиллагааны зардалд	Төсөл хэрэгжих хугацаанд	MNS 6063:2010 "Агаарын чанар, хот суурин газрын гадаад орчны агаарт байх бохирдуулах бодисын хүлцэх хэм хэмжээ"

5.2 Гадаргын болон газрын доорхи усны нөөцөд үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээ									
5.2.1	Ариг гамгүй усны хэт их хэрэглээнээс газар доорх усны нөөц хомсдох	Газрын доорх усны түвшинд хэмжилт хийж, бүртгэл хөтлөх, хяналт тавих	Ашиглалтын худаг	Удаа	0,0	2	Үйл ажиллагааны зардалд	Төсөл хэрэгжих хугацаанд	
5.2.2		Уурхайн шүүрлийн усыг усан сан байгуулж, зам талбайн усалгаа болон ногоон байгууламжийн усалгаанд ашиглах	Төслийн талбай	ш	-	1	Үйл ажиллагааны зардалд	Төсөл хэрэгжих хугацаанд	
5.2.3		Усны зохистой хэрэглээний талаарх сургалт явуулах	Нийт ажилчдад	Удаа	-	4	Үйл ажиллагааны зардалд	Улирал бүр	Усны тухай хууль
5.2.4	Газрын доорх усны нөөцөд бохирдол үүсэх	Ашиглалтын худаг, нөлөөллийн бүсийн ойр орчимд хог хаягдал ус бохирдуулахаас сэргийлж цэвэрлэгээ хийх	Ашиглалтын худаг, нөлөөллийн бүс, тээврийн зам дагуу	Удаа	500,0	2	500,0	Улирал бүр	Усны тухай хууль

5.3 Хөрсөн бүрхэвчинд үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөө									
5.3.1	Хөрсөн бүрхэвч элэгдэл эвдрэлд орохоос урьдчилан сэргийлэх	Тусгай зөвшөөрлийн хил доторх замыг тэмдэгжүүлэх, хуваарь гаргаж батлуулан хуваарийн дагуу зам арчилгааг тогтсон хуваарийн дагуу хийх	Уурхайн бүс, уурхайн 2025 оны үйл ажиллагаатай шууд болон дам холбоотой хүн, ачаа тээврийн маршрут дайрч байгаа бүх талбай	ш	500,0	12	500,0	Жилдээ	Байгаль орчныг хамгаалах тухай хууль
5.3.2	Хөрс бохирдохоос сэргийлэх	ШТМ-аар хөрс бохирдохоос урьдчилан сэргийлэх, хяналт тавих, бохирдсон хөрсийг саармагжуулах	Төслийн талбай, нөлөөллийн бүс		400,0	4	400,0	Тухайн жилд	
5.3.3	Ахуйн хог хаягдал болон нефть бүтээгдэхүүнээр хөрс бохирдох	Асгаралтын иж бүрдлийг Засарын газар, техникийн паркийн талбай, Нүүрсний склад, нүүрс баяжуулах хэсэгт асгаралт болсон үед бэлэн байдалд байлгах	Төслийн талбайд	ш	500,0	5	500,0	Тухайн жилд	Хог хаягдлын тухай хууль
5.3.4	Хөрсөн бүрхэвчинд үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл	Уурхайн үйл ажиллагаагаар эвдрэх газрын 168533,1 м3 шимт хөрсийг стандартын дагуу хуулж хадгалах	Лицензийн талбайд		0,0		Үйл ажиллагааны зардалд туссан	Тухайн жилд	MNS 5914:2008 стандарт

5.3.5	Уурхайн үйл ажиллагааны явцад аливаа үйл ажиллагааг эхлүүлэхээс өмнө газар хөндөх, шимт хөрс хуулах үед хяналтын арга хэмжээг авах	Газрыг эвдрэлд орохоос өмнө болон шимт хөрс хуулсны дараа фото зураг авч баримтжуулах, талбайн хэмжилт хийх	Уурхайн лицензийн талбай		0,0		Үйл ажиллагааны зардалд туссан	Тухайн жилд	MNS 5914:2008 стандарт
5.4 Ургамлан нөмрөгд үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөө									
5.4.1	Уурхайн нөлөөллийн бүсэд өртөж байгаа ургамлан нөмрөгийг хамгаалах	Олон салаа зам гаргах, зөвшөөрөлтгүй газар хөндөгдөж ургамлан нөмрөг өртөхөөс сэргийлж хяналт тавьж ажиллах	Уурхайн нөлөөллийн бүс	Удаа	0,0	Сар бүр	Үйл ажиллагааны зардалд туссан	Тухайн жилд	Байгалийн ургамлын тухай
5.4.2		Ургамлан нөмрөгт сөрөг нөлөө үзүүлэх тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөнөөс үүсэж буй тоосжилтыг багасгах арга хэмжээ (хурдны хязгаар, замын усалгаа) авах	Тээврийн зам, уурхайн замууд	Удаа	1000,0	Сар бүр	1000,0	Жилийн хугацаанд	БОННУ-ний тайлан

5.4.3		Нөхөн сэргээлтэд ашиглах байгалийн ургамлын үр түүж бэлтгэх	Уурхайн орчим, нөлөөллийн бүс	кг	1000,0	50кг	1000,0	Тухайн жилд	БОННУ-ний тайлан
		Төслийн эвдэрсэн замын засвар үйлчилгээг тухай бүрт нь хийж, замын маршрутаас гадуур шинээр зам үүсгэхээс сэргийлж хяналтыг хийх	Уурхайн талбайд	Сар бүр	12		Үйл ажиллагаа ны зардалд туссан	Тухайн жилд	БОННУ-ний тайлан
5.5 Амьтны аймагт үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөө									
5.5.1	Ан амьтныг хамгаалах арга хэмжээ	Тээврийн замд Хулан, хар сүүлт, цагаан зээр дайрагдахаас хамгаалж, нэмж тэмдэг, 2 газарт хурд сааруулагч хийх	Нүүрс тээврийн зам	ш	1500,0	2	1500,0	2-р улиралд	Амьтны тухай хууль
5.5.2		“Хулан хамгаалах өдөр” Мандах сумын сургуулийн сурагчдын дунд “Хуланг хэн сайн мэдэх вэ?” сэдэвт танин мэдэхүйн арга хэмжээ зохион байгуулах	Мандах сумын сургууль	удаа	1000,0	1	1000,0	3-р улиралд 10-р сарын 25-ний өдөр	Амьтны тухай хууль
5.5.3.	Тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөн, дуу чимээнээс ан амьтан үргэж	Уурхайн талбай, түүний орчимд болон нүүрс тээвэрлэх зам дагуу үүдэн Хулан адуу (Equus hemionus), Хар сүүлтий (Gazella subgutturosa)-ийн ажиглалт, судалгааг	Уурхайн талбай болон тээврийн зам	Удаа	1000,0	4	1000,0	Улирал бүр	БОННУ-ний тайлан

	дайжиж байгаа эсэхэд хяналт хийх	улирал бүр тогтмол хийх,							
5.6. Физик бохирдол, дуу шуугианаас үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах чиглэлээр									
5.6.1.		Үйл ажиллагааны явцад ашиглагдах техник хэрэгслүүдээс гарах дуу шуугианы түвшинг тухайн техник хэрэгслийн үйлдвэрээс зааж өгсөн дуу чимээний техникийн үзүүлэлтээс хэтрүүлэхгүй байх, дуу шуугиан хэмжилт хийх	Уурхайн талбайд	Удаа	Үйл ажиллагааны зардалд туссан	1	Үйл ажиллагааны зардалд туссан	Жилдээ	БОННУ-ний тайлан
	Нийт						7400,0		

6. НӨХӨН СЭРГЭЭЛТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Нөхөн сэргээлтээр дараах ажлуудыг хийж гүйцэтгэх болно.

- Үржил шимт хөрс хуулалт, хадгалалт
- Техникийн нөхөн сэргээлт
- Биологийн нөхөн сэргээлт

Эвдрэлд орох талбайн хэмжээ

2025 онд уурхайн үйл ажиллагаанаас эвдрэлд орох талбайгаас 168533,1 м³ үржил шимт хөрс хуулагдана.

Төслийн талбайд тархах хөрс тус бүрийн морфологи бичиглэлээс үүдэн үржил шимт хөрсийг 0,2 м-ийн зузаантай хуулж, технологийн дагуу хадгална.

6.1. Техникийн нөхөн сэргээлт

2025 онд Алаг Цав уурхайн олборлолтын үйл ажиллагаагаар эвдэрсэн газарт техникийн нөхөн сэргээлт хийгдэхгүй. Зөвхөн шимт хөрс хуулалт хийгдэж стандартын дагуу овоолго үүсгэж хадгална.

Шимт хөрс хуулалт

Шимт хөрсний овоолгыг газар шорооны ажлын үед үржил шимт хөрс хуулалт, хадгалалт MNS 5916:2008 стандартын дагуу хуулж, хадгална.

Шимт хөрсний овоолгыг салхинд хийсэх, усанд автах, хужиртах, хатуу биет, чулуу, барилгын болон хаягдалд дарагдаж бохирдохоос хамгаалах, урьдчилан сэргийлэх ажлыг хэрэгжүүлнэ. Шимт хөрсний овоолгын байршил, хэлбэр, хэмжээ нь түүний хамгийн сайн хадгалагдах нөхцөлийг хангасан байхаар хэлбэршүүлэх бөгөөд шимт хөрсний овоолгын өндрийг 5 метрээс илүүгүй, салхины ноёлох чиглэлийн дагуу үүсгэнэ.

Шимт хөрсийг 2 жилээс дээш хадгалах шаардлагатай тул шимт хөрсний овоолгын гадна талаар Шимт хөрсний хадгалалт, хамгаалалт, тордлогоо, бүртгэл, хяналтын ажлыг байнга хэрэгжүүлнэ. MNS 5918:2023 стандартын дагуу шимт хөрсний ургамалжуулалт хийнэ.

6.2. Биологийн нөхөн сэргээлт, туршилт

2025 онд биологийн нөхөн сэргээлтийн ажил хийгдэхгүй. Зөвхөн биологийн нөхөн сэргээлтэд ашиглах ургамлын туршилтын ажил хийгдэнэ.

Шимт хөрсийг биологийн нөхөн сэргээлтэд ашиглахын өмнө хөрсний үржил шим, физик химийн үзүүлэлт, хөрсний механик бүрэлдэхүүн, хүнд металлуудын шинжилгээг хийж нөхөн сэргээлтэд шууд хэрэглэхэд тохиромжтой эсэхийг зайлшгүй шинжилнэ.

Хэрэв хучилт хийхэд тохиромжтой үзүүлэлтийг хангахгүй тохиолдолд хөрсний үр шимийг сайжруулах эрдэс болон шимт бордоо хэрэглэх зэрэг арга хэмжээ авна.

Биологийн нөхөн сэргээлтэд тухайн орон нутгийн ургамлын үрийг сонгохын зэрэгцээ нөмөрлөг болон тухайн бүс нутагт ургах эрчим сайтай үрийн нөөц арвинтай ургамлыг сонгох нь үр дүнтэй.

Хүснэгт № 12. Нөхөн сэргээлтийн төлөвлөгөө

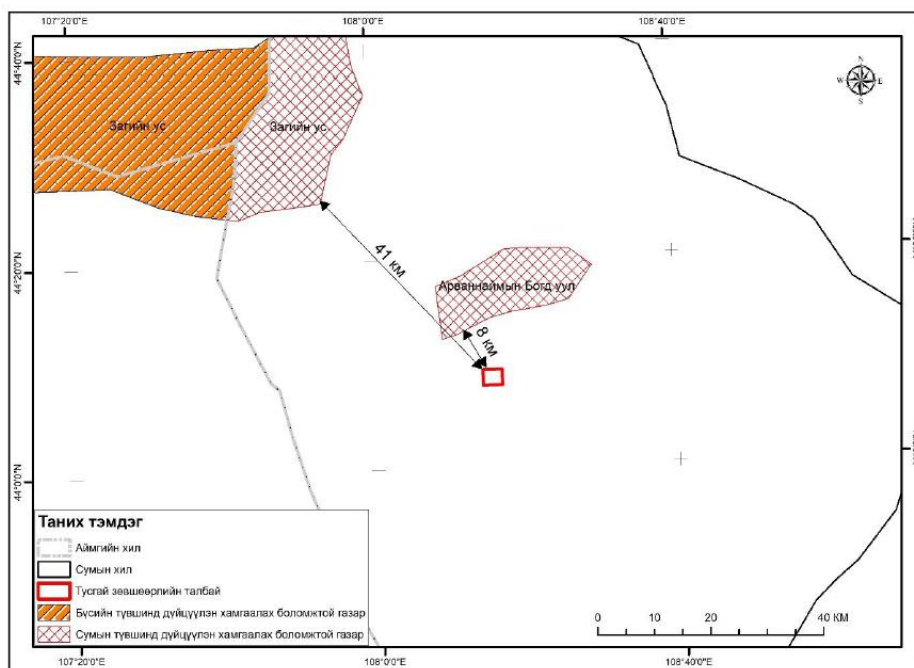
№	Нөхөн сэргээлтийн зорилт	Нөхөн сэргээлтийн арга хэмжээ	Хэмжих нэгж	Тоо хэмжээ	Нэгжийн зардал, төг	Нийт зардал, төг	Хэрэгжүүлэх хугацаа ба давтамж	Баримтлах эрх зүйн баримт бичиг
	1	2	3	4	5	6	7	8
6.1 Техникийн нөхөн сэргээлт								
6.1		Техникийн нөхөн сэргээлт хийгдэхгүй	га	0,0	0,0	0,0	Тухайн жилд	
6.2 Биологийн нөхөн сэргээлт								
6.2.	Шимт хөрсний овоолгыг хөрсний үржил шимийг хадгалах	Шимт хөрсний овоолгыг ургамалжуулах туршилт хийх	га	0,2	2000.0	2000.0	Жилд 1 удаа	MNS 5918:2023 стандарт
6.3.	Хөрсний овоолгод биологийн нөхөн сэргээлтэд ашиглах ургамлын туршилт хийх	Туршилтын талбай байгуулан ургамал тариалах	га	0.5	3700.0	3700.0	Жилд 1 удаа	MNS 5918:2023 стандарт
	Нийт					5700,0		

7. БИОЛОГИЙН ОЛОН ЯНЗ БАЙДЛЫГ ДҮЙЦҮҮЛЭН ХАМГААЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

“Түмэн айл” чулуун нүүрсний ордын баруун урд жигүүрийг “Их түмэн хүрд” ХХК ил аргаар ашиглах төслийн БОННУ-нд дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээг хэрэгжүүлэх боломжит газрын байршлаар сумын түвшинд дүйцүүлэн хамгаалах боломжтой газарт 8 км зайд байрлах Арваннаймын Богд уулын байгалийн нөөц газарт хэрэгжүүлэх нь зүйтэй гэж үзсэн.

2025 оны Биологийн олон янз байдлыг дүйцүүлэн хамгаалах төлөвлөгөөнд Арваннаймын богд ууланд ан амьтдад зориулсан мэдрэгчтэй худаг гаргаж ан амьтдад ган, зуд хуурашилттай үед усаар хангахаар төлөвлөсөн.

Зураг № 3. Дүйцүүлэн хамгаалалт хийхээр төлөвлөж буй газрын байршил

Дорноговь аймгийн Мандах сумын нутагт орших бөгөөд цөлөрхөг хээр, цөлийн бүсийн ландшафт хосолсон нутаг билээ. Баруунаас зүүн тийш сунаж тогтсон 1200 метрийн дундаж өндөртэй нам уул бөгөөд хамгийн өндөр оргил болох Ац Богд нь далайн түвшнээс дээш 1396 м өндөр өргөгдсөн. Энд буйлс, загсгал, шаваг, яшил, хайлаас зэрэг мод, бут, дэрс болон цулхир, таана, хөмүүл, бажууна, хялгана зэрэг 57 төрлийн бутлаг, өвслөг ургамал ургана. Мөн хулан, аргаль хонь, шилүүс зэрэг ховордсон ан амьтдын төлөөлөл голлон идээшсэн өлгий нутаг юм.

Хүснэгт № 13. Дүйцүүлэн хамгаалах чиглэлээр хийгдэх ажлууд

№	Дүйцүүлэн хамгаалах зорилт	Хамгаалах арга хэмжээ	Арга хэмжээний цар, хэмжээ	Тоо хэмжээ	Нэгжийн зардал, төг	Нийт зардал, төг	Хэрэгжүүлэх хугацаа ба давтамж	Баримтлах эрх зүйн баримт бичиг
	1	2	3	4	5	6	7	8
7.1.1	Арван Наймын богд ууланд ан амьтанд зориулсан мэдрэгчтэй худаг гаргах	Ган, зудтай үед ан амьтдад усаар хангах		1ш	5000,0	5000,0	3-р улиралд	БОННУ-ний тухай хууль, “Түмэн айл” чулуун нүүрсний ордын баруун урд жигүүрийг ил аргаар ашиглах төслийн БОННУ
7.1.2	Биологийн олон төрөл зүйл, амьдрах орчны суурь судалгааг хийх	Биологийн олон янз байдлын судалгааг мэргэжлийн байгууллагаар хийлгэх	Дүйцүүлэн хамгаалал хэрэгжих газарт	1 удаа	3000,0	3000,0	2-р улирал	БОННУ-ний тухай хууль, “Түмэн айл” чулуун нүүрсний ордын баруун урд жигүүрийг ил аргаар ашиглах төслийн БОННУ
	Нийт					8000,0		

8. НҮҮЛГЭН ШИЛЖҮҮЛЭХ, НӨХӨН ОЛГОВОР ОЛГОХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

2025 онд уурхайн нөлөөллийн бүсэд байрлах Мандах сумын 1-р багийн малчин айл Т.Наранбаярынхыг нүүлгэн шилжүүлж, нөхөн олговор олгохоор төлөвлөгөөнд тусгасан.

Хүснэгт № 14. Нүүлгэн шилжүүлэх, нөхөн олговор олгох арга хэмжээ

№	Нүүлгэн шилжүүлэх зорилт	Хамгаалах арга хэмжээ	Арга хэмжээний цар, хэмжээ	Тоо хэмжээ	Нэгжийн зардал, төг	Нийт зардал, төг	Хэрэгжүүлэх хугацаа ба давтамж	Баримтлах эрх зүйн баримт бичиг
	1	2	3	4	5	6	7	8
8.1		Мандах сумын 1-р багт байрлах иргэн Т.Наранбаярынхыг нүүлгэн шилжүүлэх	Нөлөөллийн бүс	1	2000,0	2000,0	Тухайн жилд	
	Нийт					2000,0		

9. ТҮҮХ СОЁЛЫН ӨВИЙГ ХАМГААЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Археологи, Палеонтологийн судалгаагаар төсөл хэрэгжүүлэгч “Их түмэн хүрд” ХХК-ийн Дорноговь аймгийн Мандах сумын нутаг дэвсгэрт орших MV-021559 (932.13 га) тоот тусгай зөвшөөрлийн талбайд түүх соёлын өв бүртгэгдээгүй.

Хүснэгт № 15. Түүх соёлын өвийг хамаагалах арга хэмжээ

№	Нөлөөлөлд өртөх түүх, соёлын өв	Хамгаалах арга хэмжээ	Арга хэмжээний цар, хэмжээ	Тоо хэмжээ	Нэгжийн зардал, төг	Нийт зардал, төг	Хэрэгжүүлэх хугацаа ба давтамж	Баримтлах эрх зүйн баримт бичиг
	1	2	3	4	5	6	7	8
9.1.	Археологи, Палеонтологи, түүхийн	Уурхайн үйл ажиллагаагаар археологи, палеонтологийн олдвор, дурсгалт зүйл илэрсэн тохиолдолд Соёлын өвийн тухай	Лизензийн талбай дотор			Үйл ажиллагааны зардалд туссан	Тухайн жилд	Соёлын өвийн тухай хууль

	дурсгалт зүйлс хамгаалах арга хэмжээ	хуульд заасны дагуу холбогдох газарт мэдээлэх						
	Нийт							

10. ОСОЛ ЭРСДЭЛИЙН МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Хүснэгт № 16. Осол эрсдэлийн менежментийн төлөвлөгөө

№	Болзошгүй аюул, осол, сөрөг нөлөөлөл	Урьдчилан сэргийлэх, хамгаалах арга хэмжээ	Арга хэмжээний цар, хэмжээ	Тоо хэмжээ	Нэгжийн зардал, төг	Нийт зардал, төг	Хэрэгжүүлэ х хугацаа ба давтамж	Баримтлах эрх зүйн баримт бичиг
	1	2	3	4	5	6	7	8
10.1.	Ил уурхайд үүсч болзошгүй эрсдэлээс сэргийлэх арга хэмжээ	Ил уурхайн аюулын үед хэрэгжүүлэх төлөвлөгөө боловсруулж батлуулж мөрдөн ажиллах	Уурхайн бүх объект	1	500,0	500,0	1-р улирал	Гамшгаас хамгаалах тухай хууль, Ил уурхайн АҮХТ
10.2.		Ил уурхайн ханны нурлаас сэргийлж эрсдэлийн үнэлгээ хийх	Ил уурхай	1	2000,0	3000,0	2-р улирал	Гамшгаас хамгаалах тухай хууль, Ил уурхайн АҮХТ
10.3.	Ажилчдыг аюул эрсдэлээс хамгаалах, урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээ	Төслийн нийт ажлын байруудад Хөдөлмөрийн нөхцлийн үнэлгээ хийлгэх	Төслийн хэмжээнд	1	5000,0	5000,0	2-р улирал	Гамшгаас хамгаалах тухай хууль, Ил уурхайн АҮХТ
10.4	Галын аюулаас урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээ	Бүх объектуудад галын дүгнэлт гаргуулах	Алаг Цав төслийн хэмжээнд	1	500,0	500,0	1-р улирал	Гамшгаас хамгаалах тухай хууль, Ил уурхайн АҮХТ
		Галын унтраах дадлага сургуулилт хийх	Нийт ажилднууда д	1	1000,0	500,0	3-р улирал	Гамшгаас хамгаалах тухай хууль, Ил уурхайн АҮХТ
		Галын хор, галын багаж хэрэгслийн бүрэн бүтэн,				Үйл ажиллага		Гамшгаас хамгаалах тухай хууль, Ил уурхайн АҮХТ

		ажиллагаатай эсэхийг сар бүр шалгаж байх				аны зардалд		
10.5	ШТМ-аас байгаль орчин бохирдох	ШТС, ШТМ-ын агуулахад асгаралт болохоос сэргийлэх үзлэг, шалгалтыг улирал тутамд хийх	Алаг Цав төслийн хэмжээнд	4	0,0	Үйл ажиллагааны зардалд	Улирал бүр	Гамшгаас хамгаалах тухай хууль, Ил уурхайн АҮХТ
		Аюултай хог хаягдлыг бүртгэлийг хийх, ангилан ялгах, гэрээ байгуулсан компанид шилжүүлэх, тээвэрлэлт хийлгэх	Төслийн үйл ажиллагаа явуулж буй талбайд		1000,0	1000,0	Жилдээ	Гамшгаас хамгаалах тухай хууль, Ил уурхайн АҮХТ
	Байгаль цаг уураас үүсэх эрсдэл	Цасан шуурга болон үерийн дараа уурхайн тээвэрлэлт хийдэг тээврийн замууд, уурхайд ирэх, буцах аяллын зам эвдрэлд орсон эсэхийг шалгах, засах сайжруулах				Үйл ажиллагааны зардалд	Жилийн турш	Төслийн эрсдэлийн менежмент төлөвлөгөө, Гамшгаас хамгаалах тухай хууль
10.6	Бохир цэвэрлэх байгууламж эвдрэх, ажиллахгүй болж цэвэрлэгдээгүй ус хөрс бохирдуудах	Цэвэрлэх байгууламжийн ажиллагааг тогтмол хянах, засвар үйлчилгээг хугацаанд нь хийх	Төслийн талбай		0,0	Үйл ажиллагааны зардалд	Жилийн турш	Гамшгаас хамгаалах тухай хууль, Ил уурхайн АҮХТ
10.7	Ажилчдын эрүүл мэндийг хамгаалах	Компанийн ажилчдыг эрүүл мэндийн урьдчилан сэргийлэх үзлэг хамруулах	Уурхайн нийт ажилчид			Үйл ажиллагааны зардалд	Төсөл хээргжих хугацаанд	БОННУ-ний тайлан
10.8		Болзошгүй аваар ослын үед яаралтай хэрэглэх анхны тусламжийн багаж хэрэгсэл, эм тариаг бэлэн байлгах эм эмнэлгийн зардал	Тогтмол		1500,0	1500,0		БОННУ-ний тайлан
	Нийт				11500,0			

11. ХОГ ХАЯГДЛЫН МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Үйл ажиллагааны явцад үүсч байгаа хог хаягдлыг хамгийн бага хэмжээнд байлгах, дахин ашиглах эсвэл дахин боловсруулах замаар гарсан хог хаягдлын сөрөг нөлөөллийг бууруулах, үлдсэн хог хаягдлыг байгаль орчинд аюулгүй арга технологиор устгах зарчмыг баримтлан хог хаягдлыг зүй зохистой удирдан зохицуулахыг зорьж ажиллаж байна.

- Мандах сумын нэгдсэн хогийн цэгт тээвэрлэж устгах гэрээг зөвшөөрөлтэй аж ахуйн нэгжтэй хийж уурхайн үйл ажиллагаанаас гарч буй энгийн 20 тн орчим хог хаягдлыг ландфилдэж устгана.
- Аюултай хог хаягдал цуглуулах тээвэрлэх, устгах зөвшөөрөл бүхий аж ахуйн нэгжид хаягдал шилжүүлэн өгөх гэрээг **“ОБ ОЙЛ ИНДАСТРИАЛ ХХК-тай** гэрээ байгуулан хамтран ажиллаж байна. 2025 онд техникийн засвар үйлчилгээ, бусад үйл ажиллагаанаас гарах аюултай хог хаягдал, хаягдал тосыг гэрээгээр шилжүүлнэ. Нийт 5 тонн орчим аюултай хог хаягдал гарна.
- Дахин ашиглагдах болон дахин боловсруулагдах хог хаягдлын үр дүнтэй менежмент хийн зориулалтын саванд ангилан ялгаж дахин боловсруулах үйлдвэрт нийлүүлнэ.
- Уурхайн талбайн ойр орчим, худаг уст цэг, тээврийн замын дагуу нийтийн хог хаягдлыг цэвэрлэгээ хийж, гарсан хог хаягдлыг төвлөрсөн хогийн цэгт нийлүүлнэ.

Хүснэгт № 17. Хог хаягдлын менежмент

№	Хог хаягдлын ангилал	Сөрөг нөлөөллийг арилгах, бууруулах арга хэмжээ	Сөрөг нөлөөллийн хамрах хүрээ	Хэмж их нэгж	Нэгжийн зардал, төг	Тоо хэмжээ	Нийт зардал, (төг)	Хэрэгжүүлэх хугацаа	Баримтлах эрх зүйн баримт бичиг
	1	2	3	4	5	6	7	8	9
11.1.1	11.1 Энгийн хог хаягдал	Хог хаягдлын ангилан ялгах савыг шинэчлэн сайжруулах	Ажилчдын хотхон, засварын газар, НАБТ, баяжуулах үйлдвэр	ш	1000,0	4	1000,0	Төсөл хэрэгжих хугацаанд	Хог хаягдлын тухай хууль
11.1.2		Уурхай, нөлөөллийн бүсэд хог хаягдал цэвэрлэх хуваарь гарган мөрдүүлж ажиллах	Лицензийн талбай, нөлөөллийн бүс		500,0	4	500,0	Төсөл хэрэгжих хугацаанд	Хог хаягдлын тухай хууль
11.1.3		Уурхайн хэмжээнд гарах эргүүлэн ашиглах боломжтой хаягдлыг 100 хувь дахин ашиглах	Ажилчдын хотхон, уурхай	-	-	-	Үйл ажиллагааны зардалд туссан	Төсөл хэрэгжих хугацаанд	Хог хаягдлын тухай хууль
11.1.4		Хог хаягдлын бүртгэл хөтлөх, дахивар хүлээн авагчийг судалж хаягдлын төрөл бүрээр нийлүүлэх	Ажилчдын хотхон, уурхай	-	-	-	Үйл ажиллагааны зардалд туссан	Төсөл хэрэгжих хугацаанд	Хог хаягдлын тухай хууль

11.2.1	11.2. Аюултай хог хаягдал	“Аюултай хог хаягдал тээвэрлэх, цуглуулах, хадгалах, дахин боловсруулах, устгах” журмын хэрэгжилтийг хангаж ажиллах	Төслийн талбай	-	-	-	Үйл ажиллагааны зардалд туссан	Тухайн жилд	
11.2.2		Уурхайн хэмжээнд тогтмол гардаг тосны шүүр, бохирдсон материал, шингээгч, тос шингэсэн асгаралтын бүрдэл хуванцар тосны сав баглаа боодлыг аюултай хог хаягдал зайлуулах, устгах мэргэжлийн байгууллагад нийлүүлэх	Төслийн талбай	2 удаа	3500,0	-	3500,0	Тухайн жилд	
11.2.3		Эмнэлгийн хог хаягдлыг сумын эмнэлэгтэй гэрээ байгуулан устгах	Төслийн талбай	-	500,0	-	500,0	Тухайн жилд	
	Нийт						5500,0		

12.ОРЧНЫ ХЯНАЛТ ШИНЖИЛГЭЭНИЙ ХӨТӨЛБӨР

Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр (ОХШХ) нь Дорноговь аймгийн Мандах сумын нутаг дэвсгэрт байрлах нүүрсний ордыг олборлохоор “Их Түмэн Хүрд” ХХК-аас хэрэгжүүлж байгаа Алаг Цав төсөл нь байгаль орчин, хүний амьдрах орчинд хэрхэн нөлөөлж байгаа, үзүүлж буй сөрөг нөлөөлөл нь зөвшөөрөгдөх хязгаарт байгаа эсэхийг хянах үзүүлэлтүүдийг тодорхойлж, хэмжих, шинжлэх арга, стандарт, хяналт хийх байршил, давтамж зэргийг бүхэлд нь тусгаж хяналт тавих нь зүйтэй. Хяналт шинжилгээг дараах цэгүүдэд хийхээр төлөвлөгөөг боловсрууллаа.

12.1. Агаарын чанарын хяналт шинжилгээ

Хүснэгт № 18. Агаарын чанарын хяналт шинжилгээ

Бүлэг	Хяналт шинжилгээ хийх үзүүлэлтүүд	Хяналтын цэгийн байршил	Хугацаа ба давтамж	Давтамжийн тоо	Нэгжийн зардал, төг	Нийт зардал, төгрөг	Тайлбар	Баримтлах стандарт, арга, аргачлал
12.1.1	Аэрозоль: PM2.5, PM10, нийт тоосонцор	Уурхайн технологийн зам, засварын талбай, нөлөөллийн бүс, Нүүрсний агуулах, тээврийн зам Уурхайн карьер	Жилд	2 удаа	1000,0	1000,0	Мэргэжлийн байгууллагаар хийлгэх.	"Агаарын тухай" болон "Агаарын бохирдлын төлбөрийн тухай" хууль; MNS 4585:2016 "Агаарын чанар. Техникийн ерөнхий шаардлага" MNS 5885:2008 "Агаарт байх бохирдуулах бодисын хүлцэх хэмжээ. Техникийн ерөнхий шаардлага" MNS ISO 4227:2002 "Хүрээлэн буй орчны агаарын чанарын хяналтын төлөвлөгөө" MNS 6063:2010
12.1.2	Агаар бохирдуулагчийн шинжилгээ (Нүүрстөрөгчийн исэл CO ₂ , хүхэрт устөрөгч SO ₂ , азотын давхар исэл NO ₂)	Засварын шоп Шатахуун түгээх станц	Жилд	2 удаа	1000,0	1000,0	Мэргэжлийн байгууллагаар хийлгэх	

12.1.4	Дуу шуугиан (гадаад орчны дуу шуугианы түвшин)	Карьер, Засварын талбай, ажилчдын хотхон, технологийн зам	Жилийн турш	4 удаа	-	Үйл ажиллагааны зардалд туссан		MNS 4585:2016 Агаарын чанар. Техникийн ерөнхий шаардлага
	Нийт				2000,0			

12.2. Усны чанарын хяналт шинжилгээ

Хүснэгт № 19. Усны чанарын хяналт шинжилгээ

Бүлэг	Хяналт шинжилгээ хийх үзүүлэлтүүд	Хяналтын цэгийн байршил	Хугацаа ба давтамж	Давтамжийн тоо	Нэгжийн зардал, төг	Нийт зардал, төгрөг	Тайлбар	Баримтлах стандарт, арга, аргачлал
12.2.1	Ундны ус. аюулгүй байдлыг хянах шинжилгээний үзүүлэлт	-Ундны ахуйн хэрэглээний усны худаг, -Уурхайн ашиглалтын худаг - Малчны худаг	Улиралд 1 удаа	4	100,0	400,0	Дээжийг итгэмжлэгдсэн лабораторит хийлгэх	MNS 0900:2018 “Хүрээлэн буй орчин. Эрүүл мэндийг хамгаалах. Аюулгүй байдал. Ундны ус. Эрүүл ахуйн шаардлага, чанар, аюулгүй байдлын үнэлгээ”
12.2.2	Удны ус. аюулгүй байдлыг хянах шинжилгээний үзүүлэлт (бичил амьтан судлал)	- Унд усны худаг, - Шүүрүүлэлтийн худаг	Улиралд 1 удаа	4	100,0	400,0	Дээжийг итгэмжлэгдсэн лабораторит хийлгэх	MNS 0900:2018 Ундны ус, эрүүл ахуйн шаардлага, чанар, аюулгүй байдлын

		- Малчны худаг						үнэлгээ, MNS 4943:2015
12.2.3	Уурхайн шүүрлийн усны шинжилгээ	Уурхайн шүүрлийн ус хуримтлуулах цэг	Улиралд 1 удаа	4	100,0	400,0		
12.2.4	Бохир усны шинжилгээ	Кемпийн цэвэрлэх байгууламж	6 сард 1 удаа	2	300,0	600,0	Мэргэжлийн байгууллагаар хийлгэх.	Хаягдал ус, техникийн ерөнхий шаардлага MNS 4943 : 2015
	Нийт				1800.0			

12.3. Хөрсний хяналт шинжилгээ

Хүснэгт № 20. Хөрс, ургамлан бүрхэвчийн хяналт шинжилгээ

Бүлэг	Хяналт шинжилгээ хийх үзүүлэлтүүд	Хяналтын цэгийн байршил	Хугацаа ба давтамж	Давтамжийн тоо	Нэгжийн зардал, төг	Нийт зардал, төгрөг	Тайлбар	Баримтлах стандарт, арга, аргачлал
12.3.1	Хөрсний чанар ерөнхий үзүүлэлтүүд	-Ажилчдын хотхон -Засварын газар - ШТС -Хог ангилан ялгах түр цэг -Уурхайн карьер -НАБТ -Тээврийн зам	Улиралд 1 удаа	4	200,0	800,0	Гэрээт лабораторид шинжлүүлнэ	Хөрс, шинжилгээний дээж авахад тавигдах ерөнхий шаардлага MNS 3298:1991

12.3.2	Хөрсний чанар, хүнд металлын шинжилгээ	ШТС, засварын талбай	Жилд	2 удаа	150,0	300,0	Гэрээт лабораторид шинжлүүлнэ	Хөрс, Шинжилгээний дээж авахад тавигдах ерөнхий шаардлагууд MNS 3298:1990
12.3.3	Урт хугацаанд хадгалагдах шимт хөрсний физик, хими, үржил шимт чанарын үзүүлэлтүүд	- Шимт хөрсний овоолгоос дээж авах -Нөлөөлөд өртөөгүй талбайн шимт хөрснөөс дээж авах	Жилд	2	150,0	300,0	Гэрээт лабораторид шинжлүүлнэ	
Нийт					1400.0			

12.4. Амьтан, ургамлын мониторинг

Хүснэгт № 21. Ургамал, амьтны аймгийн хяналт шинжилгээний хөтөлбөр

Бүлэг	Хяналт шинжилгээ хийх үзүүлэлтүүд	Хяналтын цэгийн байршил	Хугацаа ба давтамж	Давтамжийн тоо	Нэгжийн зардал, төг	Нийт зардал, төгрөг	Тайлбар	Баримтлах стандарт, арга, аргачлал
12.4.1	Лицензийн талбай, нөлөөллийн бүсийн ургамлын зүйлийн бүрдлийг тодорхойлох	Лицензийн талбайд 3 цэг Нөлөөллийн бүсэд 3 цэг	Жилд	1 удаа	3000,0	3000,0	2-р улиралд	Байгалийн ургамлын тухай хууль Биологийн олон янз байдлын мониторинг судалгааны аргазүй
12.4.2	Ан амьтны тоо толгой, байршлын судалгааг төслийн талбай, нөлөөллийн бүсэд хийх	Уурхайн 10-15 км радиуст	9-р сар	1 удаа	3000,0	3000,0	Тооллого судалгаа	Тооллого хийх маягт, Зургийн аппарат, байршил тогтоогч (GPS), дрон

12.4.3	Уурхайн талбайн ойролцоо байрших хөхтөн амьтны судалгаа (хар сүүлт, цагаан зээр хулан, аргал г.м)	Ажиглалт судалгаа хийх, хяналт тавих	Улиралд бүр	4 удаа	-	Үйл ажиллагааны зардалд туссан	Хяналт, ажиглалт	Ан амьтны бүртгэлийн маягт
	Нийт					6000,0		

13. ТУХАЙН ЖИЛИЙНИ БОМТ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ УДИРДЛАГА ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТЫН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

“Алаг Цав” төслийн Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуй, байгаль орчны (ХАБЭАБО) хэлтэс нь 6 ажилтантай. Байгаль орчны 2 мэргэжилтэн ээлжээр ажилладаг.

Алаг Цав төслийн уурхайн үйл ажиллагаанаас үүсэх байгаль орчны сөрөг нөлөөллийг бууруулах, хяналт шинжилгээ хийх, байгаль орчны хууль тогтоомжийн хэрэгжилт, БОМТ-ний биелэлтийг хэрэгжүүлэх ажлыг ХАБЭАБО хэлтэс хариуцан ажиллаж байна.

2025 онд “Хулан хамгаалах өдөр”-ийг Мандах сумын сургуультай хамтран зохион байгуулна. Хуланг хамгаалалах ач холбогдлын талаар дунд сургуулийн сурагчид, компанийн ажилчдад таниулан сурталчилах, байгаль орчныг хамгаалахад чиглэсэн ажлуудыг хийнэ.

Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн санаачлагаар хэрэгжиж буй “Тэрбум мод” үндэсний хөтөлбөрийн хүрээнд лизензийн талбайд үе шаттайгаар мод тарих ажлыг зохион байгуулахаар төлөвлөж байна. 2025 онд 2200ш мод тарьж ургуулахаар төлөвлөсөн.

Хүснэгт № 22. Удирдлага зохион байгуулалтын төлөвлөгөө

№	Төлөвлөсөн арга хэмжээ	Урьдчилан тооцсон төсөв	Хэрэгжүүлэх хуваарь 2025 он			Хариуцсан албан тушаалтан	Тайлбар
			Сар	Сар	Сар		
	1	2	3	4	5	6	7
13.1	“1 тэрбум мод хөтөлбөр”-ийн хүрээнд лицензийн талбайд 2400ш мод тарих	4500,0	5-р сар	10-р сар		ХАБЭАБО хэлтэс	MNS 5918:2023 стандарт
13.2	Усны дүгнэлт гаргуулах, гэрээ байгуулж төлбөр төлөх, ус ашиглалтын тайланг холбогдох газарт хүргүүлэх,	Үйл ажиллагааны зардалд туссан	2 сар		12 сар	ХАБЭАБО хэлтэс	Усны тухай хууль тогтоомж
13.3.	Байгаль орчны аудитын зөвөлөмжийг хэрэгжилийг хангах	0,0	2 сар			ХАБЭАБО хэлтэс	БОХ- тухай хууль
13.4.	Нутгийн иргэдэд үнэн, бодит мэдээллийг өгөх, тэдний санал, хүсэлтийг хүлээн авч зохих шийдвэрийг гарган ажиллана.	2000,0	4-р сар	8-р сар	11-р сар	Уурхайн дарга	БОННУ-ийн тайлан
	Нийт	6500,0					

14. ТУХАЙН ЖИЛИЙН БОМТ-ИЙГ НӨЛӨӨЛЛИЙН БҮСИЙН ОРШИН СУУГЧДАД ТАЙЛАГНАХ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Хүснэгт № 23. Нөлөөллийн бүсийн оршин суугчдад тайлагнах төлөвөгөө

№	БОХТ-ний биелэлтийг тайлагнахад оролцогч талууд	Тайлагнах хэлбэр	Мэдээллийн агуулга	Зохион байгуулах хугацааны тов	Тайлагнах зардал, төг	Хариуцан зохион байгуулах албан тушаалтан/ажилтан	Зохион байгуулах газар
	1	2	3	4	5	6	7
14.1	Дорноговь аймгийн Мандах сумын 1,2-р багийн иргэдэд уурхайн үйл ажиллагаа, байгаль орчны чиглэлээр хийгдэж байгаа ажлуудыг танилцуулах	Уурхайн үйл ажиллагаатай танилцуулах өдөрлөг зохион байгуулах	Байгаль орчныг хамгаалах, сөрөг нөлөөллийг бууруулх чиглэлээр хийгдэж байгаа ажлуудын талаар мэдээлэл өгөх	3-р улиралд	2000,0	Уурхайн удирдлага, Байгаль орчны мэргэжилтэн	Алаг Цав уурхай
14.2	2025 оны Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний биелэлтийг сум, аймгийн холбогдох газруудад хүргүүлэх, тайлагнах	Хэвлэмэл тайлан, БОМТ тайланг www.eic.mn цахим сайтад байршуулах	2025 онд байгаль орчны чиглэлээр хийгдсэн ажлууд	4-р улирал	0,0	Байгаль орчны мэргэжилтэн	Дорноговь аймаг
14.3.	2025 оны байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний биелэлтийг орон нутгийн ажлын хэсэгт танилцуулах, дүгнүүлэх	Танилцуулга хийх, хийгдсэн ажлыг газар дээр нь үзүүлэх	БОМТ-ийн биелэлт, хийгдсэн ажлууд	4-р улиралд	500,0	Уурхайн удирдлага, ХАБЭАБО хэлтэс	Дорноговь аймаг Мандах сум, Алаг Цав уурхай
	Нийт				2500,0		

15. БОМТ-ИЙН НИЙТ ЗАРДАЛ

Их Түмэн Хүрд ХХК-ийн 2025 онд хэрэгжүүлэх байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг 2023 онд батлагдсан БОННУ-ний тухай хууль, “Түмэн айл” чулуун нүүрсний ордын баруун урд жигүүрийг ил аргаар ашиглах төслийн БОННУ-ний тайланд тусгагдсан ажлууд, нэгдсэн дүгнэлт зөвлөмж, 2024 оны байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг дүгнэх ажлын хэсгийн 2025 оны төлөвлөгөөнд тусган хэрэгжүүлэх ажлууд болон цаашид анхаарч ажиллах чиглэлийн хүрээнд боловсруулсан.

2025 оны байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх зардлыг төслийн үйл ажиллагааны зардалд бүрэн тусгаж хэрэгжүүлэн ажиллахаар төлөвлөсөн.

Хүснэгт № 24. БОМТ-ийн зардлын дүн

Д/д	Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө	Нийт зардал / мян.төг/
1	Сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөө	7400,0
2	Нөхөн сэргээлтийн төлөвлөгөө	5700,0
3	Биологийн олон янз байдлыг дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөө	8000,0
4	Нүүлгэн шилжүүлэх, нөхөн олговор олгох арга хэмжээний төлөвлөгөө	2000,0
5	Түүх соёлын өвийг хамгаалах төлөвлөгөө	0,0
6	Осол, эрсдэлийн менежментийн төлөвлөгөө	11500,0
7	Хог, хаягдлын менежментийн арга хэмжээний зардал	5500,0
8	Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр (ОХШХ)	11200,0
9	Тухайн жилийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх удирдлага зохион байгуулалтын төлөвлөгөө	6500,0
10	Тухайн жилийн байгаль орчныг хамгаалах төлөвлөгөөний биелэлтийг нөлөөллийн бүсийн оршин суугчдад тайлагнах төлөвлөгөө	2500,0
Нийт зардал		60,300